

SOBRE LA PUBLICACIÓ “LOS FENICIOS EN CATALUÑA”

JOSEP PADRÓ

*Departament de Prehistòria, H^a Antiga i Arqueologia.
Universitat de Barcelona*

En aquesta important comunicació al Simposi de Jerez de la Frontera que ell mateix havia organitzat, el Dr. Maluquer assenyalava amb proves arqueològiques la presència del comerç fenici a Catalunya. De fet, era la primera vegada que es parlava de la presència fenícia a Catalunya amb dades concretes, i d'aquí la importància cabdal d'aquesta comunicació per a la història de la recerca arqueològica. Cal tenir en compte que la presència fenícia a les costes catalanes és silenciada per les fonts escrites, contràriament al que succeeix amb la presència ròdia o focea posem per cas, de manera que es pot dir que la descoberta de l'element fenici va ser una descoberta exclusivament arqueològica, i que va causar la natural sorpresa al Dr. Maluquer, el seu descobridor. De fet, resulta curiós constatar que, malgrat el seu títol, els fenicis només són esmentats a partir de la sisena pàgina d'aquesta comunicació (la pàg. 246) que hom suposa que els està totalment consagrada. I és que de la lectura del treball es pot deduir l'aventura intel·lectual del seu autor, que el va menar fins a la conclusió lògica de la presència comercial fenícia a Catalunya.

Al final de 1966 el Dr. Maluquer havia estat avisat de l'existència d'una necròpolis d'incineració paleoibèrica al lloc dit Mas de Mussols, dins els terrenys de la finca La Palma, al terme de Tortosa i al marge esquerre de l'Ebre. Malauradament la necròpolis havia estat ja rebentada pels treballs agrícoles que s'hi havien efectuat i que l'havien descobert, i així mateix un grup d'aficionats d'Amposta, que són els qui van avisar el Dr. Maluquer, ja hi havien fet excavacions irregulars quan aquest la va visitar per primera vegada al començament del mes de novembre de 1966. El Dr. Maluquer hi va

efectuar tot seguit dues ràpides campanyes d'excavacions, el mateix novembre de 1966 i entre el desembre de 1966 i el gener de 1967 (Maluquer de Motes 1984: 35-39). Maluquer no només va descobrir en aquesta necròpolis ceràmiques grises fenícies, sinó també altres materials d'importació de procedències diverses, com ara ceràmiques corínties i escarabeus egipcis, alguns de la factoria de Nàucratis; també va recollir imitacions locals d'algunes d'aquestes ceràmiques. Per tant, Maluquer no va trobar només importacions fenícies en aquesta necròpolis de prop de la desembocadura de l'Ebre. Però la recerca de paral·lels per a aquests productes importats a altres jaciments de Catalunya el va dur a constatar, per exemple, la presència a Empúries de materials rodís, xipriotes, corintis, jònics i naucratites, que no podien haver-hi arribat a través del comerç massaliota ja que hi són absents, i que hi canvi tenien una dispersió meridional que apuntava cap a Cartago.

De tot plegat Maluquer en deduïa la presència del comerç fenici a les boques de l'Ebre des del segle VII, així com la importància que calia atribuir a Eivissa, com a colònia fenícia, en la distribució d'aquest comerç. Més encara, Maluquer es va adonar que també calia atribuir al comerç fenici altres elements arqueològics, i més concretament, metàl·lics, com ara les fíbules de doble ressort, considerades anteriorment d'origen continental.

La recerca arqueològica posterior ha confirmat plenament les tesis de Maluquer apuntades tot just a la seva comunicació al simposi de Jerez. D'un cantó, ha anat quedant clar que la introducció d'un nou instrumental metàl·lic a Catalunya des del segle VII s'ha de posar en relació també amb la presència a la costa de comerciants fenicis; entre aquest nou utilatge cal afegir-hi precisament el ferro, que ha estat introduït, per tant, no des del nord com era la

PYRENAE

Núm. 22-23, any 2000, pàg. 151-153

tesi tradicional, sinó des del sud (Padró 1976: 111-112). D'altra banda, l'aparició i la identificació de manufactures fenícies, així com d'importacions necessàriament atribuïbles als fenicis han anat sovintejant, de manera que el 1976 ja vam poder presentar, amb altres dos col·legues, una comunicació al 2n Col·loqui de Puigcerdà que feia el balanç dels nostres coneixements sobre la presència comercial fenícia entre les costes catalanes i les del Golf de Lleó (Arteaga, Padró i Sanmartí 1978: 129-135). Tots aquests treballs han tingut un cert ressò a nivell internacional (Culican 1991: 535-537 i 835-836), mentre que la continuïtat de les troballes va possibilitar uns anys més tard que nosaltres realitzéssim una revisió actualitzada del nostre primer balanç (Arteaga, Padró, Sanmartí, 1986: 303-314), tasca aquesta que ha estat també continuada per d'altres autors amb noves aportacions (Mascort, Sanmartí, Santacana 1988: 185-199).

Tot plegat, quedava clar que les proves d'un comerç fenici arcaic, datat entre els segles VII i VI, es recollien no només pels voltants de la desembocadura del riu Ebre, sinó també a tot el llarg de les costes de Catalunya i del Llenguadoc occidental, sense passar però més enllà. No hi ha cap dubte, però, que la descoberta arqueològica més important referent a aquesta problemàtica ha estat la del jaciment d'Aldovesta (Benifallet), realitzada el 1986 per Mascort, Sanmartí i Santacana. Es tracta d'un petit establiment sobre la riba esquerra de l'Ebre, en el qual les excavacions realitzades entre el 1986 i el 1988 van permetre localitzar-hi un magatzem d'àmfores fenícies arcaïques (Mascort, Sanmartí, Santacana 1991). El paper d'aquest establiment en la distribució dels productes fenicis entre

les comunitats indígenes resulta obvi, així com el paper del riu Ebre com a porta d'accés del comerç fenici cap a l'interior.

Altres qüestions que s'han pogut anar aclarint durant aquests anys són les implicacions històriques de la presència fenícia a les costes nord-occidentals de la Mediterrània. N'assenyalarem només dues que ens semblen especialment trascendentals. En primer lloc, el progrés del comerç fenici des de les costes meridionals de la península Ibèrica fins al Golf de Lleó sembla haver anat a buscar un accés directe cap a les fonts subministradores dels metalls atlàntics, i especialment de l'estany, a través de l'istme aquità, en un moment en què els progressos del comerç grec posaven en perill el monopoli del qual fins aleshores havien gaudit els fenicis (Arteaga, Padró i Sanmartí 1978: 133-134). En segon lloc, ha quedat clar el paper jugat pels fenicis també en el procés d'aculturació que va conduir a la formació del món ibèric septentrional (Sanmartí i Padró 1976-1978: 157-176).

Pel que fa a la necròpolis del Mas de Mussols, el Dr. Maluquer va publicar una memòria amb els resultats dels seus treballs (Maluquer 1984). Resulta curiós d'assenyalar, però, que a les conclusions sembla que es retracti de la importància que ell mateix havia concedit inicialment al factor fenici. Com a prova d'aquest canvi d'opinió n'hi haurà potser prou de comparar el que diu el darrer paràgraf de la pàgina 110 de la seva memòria, que correspon a un apèndix redactat per nosaltres, amb el que nosaltres mateixos diem de debò i que es pot llegir al darrer paràgraf d'un article que ja havíem publicat en un altre lloc (Padró 1978: 263).

BIBLIOGRAFIA

- ARTEAGA, O., PADRÓ, J. i SANMARTÍ, E. (1978), "El factor fenici a les costes catalanes i del Golf de Lleó", *Els pobles pre-romans del Pirineu. 2 Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*, 1976, Puigcerdà, pp. 129-135.
- ARTEAGA, O., PADRÓ, J., SANMARTÍ, E. (1986), "La expansión fenicia por las costas de Cataluña y del Languedoc", *Aula Orientalis, IV, Los Fenicios en la Península Ibérica*, pp. 303-314.
- CULICAN, W. (1991), "Chapter 32. Phoenicia and Phoenician Colonization", *The Cambridge Ancient*

History, Second Edition, vol. III, part 2, Cambridge, pp. 461-546 i 819-837 (bibliografia).

- MALUQUER DE MOTES, J. (1984), *La Necròpolis Paleoiibèrica de "Mas de Mussols", Tortosa (Tarragona)*, Programa de Investigaciones Prehistòriques, VIII, Barcelona.
- MASCORT, M. T., SANMARTÍ, J., SANTACANA, J. (1988), "Noves dades sobre el comerç fenici a Catalunya", *Prehistòria i Arqueologia de la Conca del Segre. Homenatge al Prof. Dr. Joan Maluquer de Motes. 7è Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*, 1986, Puigcerdà, pp. 185-199.

MASCORT, M. T., SANMARTÍ, J., SANTACANA, J. (1991), *El jaciment protohistòric d'Aldovesta (Benifallet) i el comerç fenici arcaic a la Catalunya meridional*, Tarragona.

PADRÓ I PARCERISA, J. (1976), "L'Edat del Ferro i la Romanització a les comarques septentrionals de l'interior de Catalunya", *Cypsela*, (I), *Ier Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*, pp. 111-114.

PADRÓ I PARCERISA, J. (1978), "Los escarabeos y el escaraboide de la necrópolis del Mas de Mussols (La Palma, Tortosa, Tarragona)", *Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonense*, 5, pp. 257-263.

SANMARTÍ, E. y PADRÓ, J. (1976-78), "Ensayo de aproximación al fenómeno de la iberización en las comarcas meridionales de Cataluña", *Ampurias*, 38-40, *Simposi Internacional: Els orígens del món ibèric*, Barcelona-Empúries, 1977, pp. 157-176.